

„Gal žinai, kur nemokamai galima gyventi?“

04-05-02 Holger Lahayne

Nemėgdžiokite šio pasaulio, bet pasikeiskite, atnaujindami savo mąstymą, kad galėtumėte suvokti Dievo valią – kas gera, tinkama ir tobula.

Paulius. Iš Laiško romiečiams

Trumpai tariant, [vagystė] tai labiausiai paplitęs amatas ir didžiausia gildija žemėje, ir jei dabar į pasaulį pažvelgtume pro visus luomus, tai jis būtų ne kas kita, kaip didelis, platus tvartas, pilnas stambių vagių.

M. Lutheris

Sapere aude!

Horacijus

Naujos technologijos, naujos žiniasklaidos priemonės, nauji išradimai teikia žmogui daugybę naudos, praplečia jo gerovę, daugeliu atvejų yra stačiai gryna palaima. Prie tokių priskirtinas ir internetas. Šiandien beveik nė vienam nereikia aiškinti, kokią naudą duoda – kaip čia jį pavadinus? – šis "daikčiukas". Jo dėka neregėtai išsiplėtė ir pagreitėjo mūsų komunikacija; apsiperkant per "Amazon" ar pačiam siūlant ir perkant per "E-Bay" neblogai sutaupoma; akimirksniu gaunamos visos karščiausios pasaulio naujienos; šimtus kartų didesniai žmonių ratui tampa prieinama beveik visa pasaulio informacija; interneto dėka daug geriau matomos, prieinamos ir kontroliuojamos vyriausybės, partijos bei valstybinės institucijos (ar jau teko rašyti elektroninį laišką Seimo nariui?); internetas prisideda prie nuomonių demokratizavimo, įvairovės ir plėtros bei yra puiki priemonė krikščioniškai misionieriškai veiklai.

Aktualu, pigu, demokratiška – to geras pavyzdys yra internetinė "Free Encyclopedia", <http://www.wikipedia.org>. Čia kiekvienas gali ne tik straipsnių pasiskaityti, bet ir pats šį tą parašyti bei taisyti kitų parašytus. Ir tai vyksta gana sėkmingai ir gerai. Siūlau pabandyti! (Beje, lietuviškasis variantas dar gana menkas.)

Iš tiesų internetas padarė žiniasklaidos pasaulyje tokį globalų perversmą, kad daugybės pasekmių šiandien nė neįmanoma numatyti. Kol kas susižavėjimas juo tik auga. Pasiklausius Lietuvos politikų, galima pagalvoti, kad nuo interneto vartotojų gausos priklausys pats valstybės likimas. Pažanga nesuprantama niekaip kitaip, kaip tik interneto turėjimas. Tik ar tikrai internetas jau toks išganytojas? Kai kurie faktai – nepaisant begalės teigiamų – verčia nusileisti ant žemės ir, deja, nusivilti. Anot "Veido" (2004 02 05), išliaupsintoji tikrovė atrodo kiek kitaip:

"Dar labiau klydome manydami, jos Lietuvos studentai – pažangioji visuomenės dalis – internete ieškosi medžiagos savo studijoms, moksliniams darbams, parsišiusdina reikalingų knygų, veltui skaito užsienio spaudą, domisi išradimais. Ne, jie domisi visai kitkuo. Mums pavyko gauti duomenų, kokias svetaines dažniausiai lanko KTU studentai, po paskaitų grįžę į bendrabučius. Paaiškėjo, jog lyderė – ieskok.lt, kur lankytojai gali išvysti merginų ir vaikinų nuotraukų, taip pat nusiųsti ir savo fotografiją, dar gali rinkti gražiausiųjų dešimtukus, parašyti patikusiajam ar patikusiajam, skaityti horoskopus bei užsiiminėti kitais niekais. Antroje vietoje atsiduria grupė svetainių, į kurias studentai keliauja, norėdami parsišiusdinti norimos muzikos, filmų, pornografijos ar žaidimų. Taigi peržvelgus daugiau nei dešimt studentų lankomiausių svetainių galima pastebėti, jos su žinių giliniu jos turi mažai ką bendra".

Diskusijose apie internetą dažnai pamirštama, kad jis iš esmės tėra tik priemonė, įrankis ir niekas daugiau. Jis negali pakeisti mąstymo, kūrybingumo, svajonių bei kitų vartotojo sugebėjimų. Kartais susidaro įspūdis, kad

internetas tarsi mažytis laikrodininko įrankis, naudojamas buteliams atidaryti...

Bene radikaliausios ir kategoriškiausios nuomonės apie kompiuterius ir internetą buvo 2003 miręs JAV kultūrologas bei žiniasklaidos kritikas Neilas Postmanas, visą laiką stengęsis mūsų žvilgsnį atkreipti į tikrovę ir tikrąsias pasekmes. Tebūnie – jo kandžiu, ironišku, provokuojančiu stiliumi – žodis suteiktas jam:

"Savo knygas rašau parkeriu ir ant popieriaus, tai dariau visuomet, ir tai man patinka. Aš neturiu kompiuterio. O internetą laikau gryna pramoga... Didžiumai mano raščių pakanka balandžių pašto... Technika naudojuosi tik tada, kai iš to matau naudą. Aš vengiu būti jos išnaudojamas... Kai pradėjau dėstyti Niujorko universitete, tuometinės pagalbinės dėstytojų bei mąstymo priemonės buvo gana primityvios. Fakulteto dėstytojai ir studentai mokėjo kalbėti, skaityti ir rašyti. Jie rašė lygiai tokiu pat būdu, kaip tai darau aš rašydamas šį skyrių – parkeriu ir ant popieriaus lapo. Kai kurie rašydavo spausdinimo mašinėle, bet to nebuvo reikalaujama... Niekas tais laikais dar nekalbėjo apie rašymo programas, elektroninį paštą, internetą ar "Voice-Mail". Kartais kuris nors dėstytojas rodydavo filmą, bet projektoriui tvarkyti reikėdavo kinotechniko, o be to, filmas nuolat trūkinėdavo. Šiuo metu Niujorko universitetas turi įrangos, kuri vadinama aukštosiomis technologijomis. Bet čia aštuonioliktojo amžiaus dinozaurui kyla vienas klausimas: ar kas nors nuo to pagerėjo?.. Mano pastebėjimai dėl socialinių ir humanitarinių mokslų būtų tokie: dabartinių profesorių parašytos knygos nėra geresnės nei seniau; jų idėjos įdomios truputį mažiau, jų kalbos patrauklios vienareikšmiškai menkiau, dėl jų išsilavinimo pasakytina maždaug tas pats. O dėl studentų, tai jie rašo blogiau nei seniau, teksto analizė jiems yra tamsus miškas. Tai, ką jie kalba, nelabai skiriasi nuo anų laikų, tik gramatiniu požiūriu šiek tiek nusiritę. Man sako, kad jiems prieinama daugiau informacijos, bet kai paklausiu, kada paskelbta Amerikos nepriklausomybė, dauguma pasiduoda, ir net kas dešimtas nežino, kokia planeta yra trečia pagal artumą nuo Saulės. Viską sudėjus, mąstymo ir dėstytojų pažanga lygi beveik nuliui, gal su koku dviejų ar trijų metrų trūkumu" ("Die zweite Aufklärung").

Žinoma, apie Postmaną būtų galima pasakyti, kad jis beviltiškai atsilikęs ir rimto dėmesio nevertas kritikas. Bet net elektronikos milžinės "Philips" vadovas pripažįsta: "Vartotojams mes buvome žadėję, kad skaitmeninė revoliucija palengvins ir pagerins jų gyvenimą, bet iš tiesų gyvenimas neretai atrodo tik dar sudėtingesnis".

Postmanas, manau, visai ne veltui taip išskiria kalbos svarbą. Nes būtent kalbos požiūriu kompiuteriai ir internetas brandina rimtą problemą (kai kam, žinoma, ir džiaugsmą). Kiekvienas jau tikriausiai pastebėjo, kad (savo) kalbos kokybei elektroninio pašto ir portalų žinučių rašymas nekelia beveik jokių reikalavimų. Naujausi tyrimai rodo, kad tie vaikai, kurie "auga su kompiuteriu", per daug laiko prie jo praleidžia ne ką nors kurdami, o tiesiog žaisdami ir, pavyzdžiui, neskaito knygų. Todėl jų skaitymo, gramatikos ir apskritai žinių lygis yra pastebimai žemesnis negu "kompiuterinių beraščių".

Prastu bei nevientisu stiliumi pasižymi ir iš interneto paimti, iš gabalų sudurstyti namų, bakalauriniai, diplominiai darbai. Nors internetas atveria tiesiausias kelias į begalybę duomenų bazių ir įveda į naujausias informacijos srautus, tačiau "jaunieji mokslininkai" linkę manyti, kad aplink yra greičiau: vienu peliuko spragtelėjimu jie nusikopijuoja tinkamiausias tekstų dalis – ir štai jums "paties parašytas akademinis darbas!" (žr. <http://www.tingiu.lt>; <http://www.mokslai.com> – "referatai visiems"). Ir pabandyk visa tai sukontroliuoti! Beje, kalbos požiūriu atsiskleidžia ir dar vienas įdomus dalykas: seniau tokie "darbeliai" būtų buvę pavadinti apgaule, dabar – informacijos apibendrinimu.

Pusė bėdos, jei internete valandų valandas naršoma ieškant tikrai geros informacijos. Bet tokių naršymų mažuma. Minėtieji tyrimai rodo, kad apie 90 proc. laiko internete praleidžiama neproduktyviai: beprasmiškai blaškantis iš vienos svetainės į kitą ar susirašinėjant, kopijuojant nelegalią produkciją bei smaginantis atitinkamuose puslapiuose. Jei kas nors nusibodo – jokio vargo, spust, ir tu jau kitame puslapyje. Be to, kad skaičiuojame tik

interneto vartotojus, vieną kartą turėtume susiskaičiuoti ir visas valandas, kurias iš mūsų beprasmiškai atima interneto vartojimas. Manau, kad neperdėtai internetas vadinamas šių dienų laiko žudiku Nr. 1.

Šią temą neseniai labai taikliai palietė Valdas Adamkus, mūsų dabartinis žinių visuomenės ambasadorius prie UNESCO. Straipsnyje "Žinių visuomenė ir demokratija" (<http://www.bernardinai.lt>) jis teigia:

"Manau, kad informacinę – informacijos gausoje gyvenančią – visuomenę Lietuvoje mes jau turime. Tačiau žinių visuomenę, sugebančią išmintingai ir atsakingai naudotis žiniomis, dar turime susikurti... Nevaldomos informacijos gausa slopina savarankišką asmens mąstymą ir veikimą, slopina asmens pilietiškumą... Visų pirma reikia gebėti nuolat mokytis, gebėti žinias susirasti savarankiškai, pasirinkti, kritiškai vertinti, analizuoti, struktūrinti...".

Laikas pakalbėti apie rimtus interneto keliamus pavojus. Vienas iš jų – žaibiškas gandų ir paskalų plitimas. Štai 1998 m. internetą užplūdo žinia, esą chemijos milžinės "Procter & Gamble" ("Pampers") šefas dosniai finansuoja satanistinę organizaciją, todėl šią kompaniją reikia boikotuoti. Bet kita žinia, kad visa tai tik piktavalių paleista "antis", žinoma, internete pasirodė vien nuotrupomis. Deja, visokiausioms paskaloms, piktavališkoms apkalboms, begėdiškam melui internetas atveria visas duris ir dureles. Ir deja, deja ant tokių "kabliukų" nesumoję pasitikrinti lengvai kimba ir krikščionys. Antai visai šviežias pavyzdys su "Hariu Poteriu": esą šia knyga J. K. Rowling reklamuoja savo okultines pažiūras. Žinoma, ir tai išaiškėjo tik kaip piktavališkas melas!

Kitas pavojų ratas: praeitų metų pabaigoje – šių pradžioje ne tik Vokietiją, bet ir visą Europą sukrėtė byla, kurioje buvo teisiamas... kanibalas, savo auką, su jos pritarimu, pirmiausia iškastravęs, paskui palengva išmėsinėjęs, tokiu būdu lėtai nužudęs ir galų gale suvalgęs. Neregėto kraupumo įvykis! Bet įdomu štai kas: kaip nusikaltėlis ir auka susipažino? Ogi internete. Taip sakant, "kanibalų interneto svetainėje!" Štai mielieji, norite būti suvalgyti kokio bendrapiliečio, tai prašom, jokių problemų. Jeigu jums patiems staiga kyla noras užkrimsti žmogienos – neliksime nepatenkintas. Pakanka pelės spustelėjimo, ir meniu prieš akis. Juodas humoras, bet kartu ir tikrovė. Internete bendrininkų galima susirasti turint net pačius iškreipčiausius pasaulyje pomėgius. Ar kanibalas, ar pedofilas, ar mazochistas, dešinysis radikalas, antisemitas ar rasistas, burtininkė ar ragana – internete bendraminčių ras be jokių problemų. Seniau tą padaryti buvo galima, žinoma, ir be interneto. Tačiau šis išradimas sukūrė visiškai naują bendravimo kokybę, naują erdvę, kuri yra pusiau privati, pusiau vieša. Komunikacijai nereikia išeiti iš įprastos aplinkos, palikti namus, nereikia bijoti, kad kas nors pastebės, galima šiek tiek maskuotis, bet kartu sudaroma puiki galimybė prisistatyti ir atsiverti tik tiems, kurie tave tikrai supras. To, ko niekada nedarytum viešai ir atvirai, čia gali padaryti ne tik kad nevaržomas, bet dar ir paskatinamas. Čia dingsta bet koks kuklumas, išnyksta gėdos jausmas. Interneto nuomonių portaluose, pvz., nuolat galima rasti dalinai gana šlykščių (pvz., antisemitinių) komentarų.

Seniau pornografijos žurnalų tekdamo rimtai paieškoti, slapčia kur nors pirktis kaistant iš gėdos, trenktis pas draugus naktimis žiūrėti blogos kokybės pornofilmų. Šiandien viskas šimtą kartų paprasčiau. Visa tai galima padaryti be baimės ir nepakilus nuo darbo stalo. Pornografinio turinio interneto svetainės šiandien priskiriamos prie pačių lankomiausių. Žinoma, dėl pornografijos bumo kultūroje kaltas ne vien internetas – "seniai beveik visa Vakarų visuomenė nepaprastai seksualizuota" ("Der Spiegel") – tačiau kad daug kuo prie to prisidėjo ir prisideda, nepaneigsi (žr. T. Schirmmacherio "Patarimus, kaip apsisaugoti nuo pornografijos" ir C. J. Gardnerio "Išstrigęs interneto nešvankybėse", <http://www.prizme.lt>).

Internetas apskritai mažina santūrumą ir formuoja naują etinį suvokimą. Bene geriausiai šį teiginį iliustruoja nepaprastai mėgstamos bei epidemiškai paplitusios internetinės vagystės. Muzika, filmai, kompiuterinės programos, žaidimai – beveik viską ir nemokamai galima gauti atitinkamoje internetinėje rinkoje. Internetas – didžiulis prekybos centras be kasų! Čia net ir doras pilietis, įprastiniame prekybos centre niekada neišdrįsiantis

pavogti filmo kasetės, ima ir be jokios sąžinės graužaties nusikopijuoja porą ar dešimtis filmų. Jokia paslaptis, kad ypatingai galingas ir greitas internetas visų pirma pasirenkamas būtent tokioms vagystėms, o ne virimo receptams ar aitvaro konstravimui, kaip tikina "Telekomo" reklama.

Ar išvis tai yra problema? Ar ji rūpi nors kam iš mūsų? Regis, kad rūpi, ir ne tik krikščionybės fariziejams ar moralės dinozaurams. Be programinės įrangos gamintojų, pavojaus signalą skelbia ir filmų bei muzikos pramonė. Pasirodo, kad internetinės vagystės kelia didžiulių sunkumų legalios produkcijos platintojams ir tos produkcijos gamintojams. Vokietijos Fraunhofero institutas spėja, kad 2002 metais per nelegalią internetinę rinką buvo įsigyta apie 5, 8 milijardo muzikos, filmų ir programinės įrangos failų. Todėl apytiksliais paskaičiavimais, vien muzikos verslui per 2002 metus nelegalios kopijos galėjo atnešti apie 4, 6 milijardus JAV dolerių nuostolių, programinei įrangai – 13 milijardų, filmams – apie 4 milijardus dolerių nuostolių (praeitų metų skaičiai, ko gero, nėra mažesni). Muzikos verslas nuo 1996 metų prarado apie penktadalį savo apyvartos (tie, kurie muziką įsirašo iš interneto, neperka jos parduotuvėse). Net šių verslų milžinai jau nebejuokauja. Anot BMG (ketvirta pagal dydį pasaulyje muzikos verslo kompanija) prezidento, "grėsmė tampa egzistenciali".

Tą patvirtina ir patys muzikai. Štai airių grupės "The Corrs" dainininkės Andrea'os Corr nuomonė:

"Bijau, kad tokių pardavimų, kokie buvo anksčiau, iš mūsų naujojo albumo niekas negali rimtai tikėtis. Paskutinįjį dar pasisėkė parduoti 6 milijonais egzempliorių. Bet šiandien tokia sėkmė beveik visiškai neįmanoma. Ir dėl to kaltas neregėtą mastą pasiekęs muzikos piratavimas. Labai gaila, bet niekas nesijaučia dėl to kaltas. Piratai niekaip nenori pripažinti, kad vagia sunkiu triūsu sukurtą produktą ir naikina darbo vietas". (Der Spiegel, 17/2004)

"Bet mes tik persikopijuojame tai, ką į internetą įdėjo kiti. Argi mes vagiame?" – šioje vietoje veržte veržiasi visai pateisinamas klausimas. Manau, kad su šita atsakomybe irgi tas pats kaip su visa kita. Visuomet vieni būna labiau ar tiesiogiai kalti, kiti mažiau arba netiesiogiai. Naudojimasis tuo, kas jau pavogta, sukelia, žinoma, netiesioginę, tai yra mažesnę atsakomybę. Bet ar tai ne vagystė, kitaip tariant, ne vagystės tęsinys? Kopijuojant piratinę produkciją kad ir vien savo naudai (neturint iš to pelno), argi nepriesidedama prie tos vagystės? Argi tokiu poelgiu ji savotiškai nelegalizuojama ir nepateisinama? Juk šitaip atsiranda daug pagrindo stačiai džiaugtis, kad internetas pilnas vogtos produkcijos, nes taip ją galima įsigyti dykai, greitai ir patogiai. Bet nors ir atsakomybė mažesnė, nereiktų apsigauti, nes vieno filmuko persirašymas į savo diską gali sugundyti pavogti visą kompiuterinę programą. O tai yra persekiojama įstatymu, ir baudžiama (žr. "Autorinių teisių ir gretutinių teisių įstatymas" ir <http://www.latga.lt>). Taigi maža vagystė irgi yra vagystė. O apie vagystę kalba aštuntasis Dievo įsakymas: "Nevo" (Įst 20, 15). Bet tuo problema nesibaigia. "Der Spiegel" rašo: "Ypač jaunajai interneto vartotojų kartai trūksta supratimo, kad ir intelektualinė nuosavybė irgi yra nauosavybė. Ir tokios nuosavybės vagystė yra vagystė" (36/2003).

Ne paslaptis, kad už autorinių teisių pažeidimus privačioje sferoje praktiškai beveik nebaudžiama (žr. Baudžiamojo kodekso 191–193 str.). Nukentėti galima tik už neteisėtą kopijavimą iš to gaunant pelną. Tačiau bet kokios neteisėtos kopijos yra ne kas kita, kaip neteisėtos kopijos. O už kodų sulaužymą ("kas neteisėtai pašalina bet kokias technines apsaugos priemones", str. 194) grėsia netgi laisvės atėmimas!

(Tai, be abejo, žino ir knygos "Pirmieji žingsni@i po internetą" autoriai. Knygoje jie smarkiai liaupsina internete galimus įsigyti didžiuosius "lobius" – filmus, muziką ir t. t. Tačiau, bijodami būti apkaltinti skatinimu laužyti įstatymą, jie keliomis eilutėmis (p. 25) gana veidmainiškai užsimena ir apie tai, kad tie lobiai turi ir savo autorius, ir, ketinant kopijuoti, reiktų pasiprašyti – jei yra būtina – jų leidimo. Ar įsivaizduojate skaitytojo, peržvelgusio tokias eilutes, veido išraišką...???)

Be to, reiktų neužmiršti, kad baismės nebuvimas neatleidžia nuo įstatymų laikymosi. Tą turėtų suprasti ir pripažinti bent jau krikščionys! Apaštalo Pauliaus perspėjimai (Ef 6, 5–7; Kol 3, 22–23; Rom 13, 5) pateikia mums vieną labai svarbų principą: dorai ir teisingai elgtis, stropiai dirbti bei laikytis įstatymų turime ne tik tada, kai esame stebimi ir kontroliuojami. Kadangi viską, ką darome, darome mūsų pačių sąžinės ir Viešpaties (atkreipkite dėmesį į dažną Kristaus, Viešpaties minėjimą Ef 6, 5–7) akivaizdoje. Todėl mums privalu iš principo ir sąmoningai vykdyti Dievo valią, nesvarbu, ar šefas ir įstatymas stebi, ar ne.

Patys gudriausi, žinoma, niekaip negali sutikti, kad intelektinė nuosavybė irgi yra nuosavybė, todėl mano, kad ir apie vagystę šiuo atveju nėra ko kalbėti. Anot jų, intelektinės nuosavybės idėja tėra tik propaganda. Štai Remigijus Šimašius, Lietuvos laisvosios rinkos instituto vyresnysis ekspertas, savo rašinyje "Intelektinė (ne)nuosavybė ir jos grimasos" ("Veidas", 2004 02 19) teigia, kad "objektai, kurių kiekis yra neribotas, nėra ir negali būti nuosavybė". Tai reiškia, kad pavogti galima tik tai, kas apčiuopiama, pavyzdžiui, knyga. Nes "nuosavybės objektai turi esminį bruožą – yra fiziškai riboti. Tai fizinio pasaulio daiktai, kurie negali būti prieinami visiems vienu metu". Todėl "intelektinė nuosavybė, skirtingai nei materialinė nuosavybė, yra pagrindo neturinti fikcija, realiai neegzistuojantis reiškinyš".

Platesniame kontekste R. Šimašiaus nuomonė atrodo, švelniai tariant, šiek tiek keistoka. Tiesa, apie nuosavybės ribas vis dar yra plačiai diskutuojama. Bet Šimašius jau savo straipsnio pradžioje iš karto pasirenka labai siaurą, netgi žymiai per siaurą nuosavybės sąvoką. Be abejo, nuosavybė visuose įstatymuose ir sutartyse diferencijuojama, išskiriamos įvairios jos formos (žemė, nekilnojamasis turtas, daiktinė nuosavybė ir t. t.). Bet ir kalbant apie autorių (kompozitorių, dailininkų ir t. t.) teises dėl jų intelektualinio produkto, dažniausiai minimos panašios teisės, kaip ir dėl materialios nuosavybės. Bet koks produktas, kad ir intelektualinis, nėra neapčiuopiames (vien intelektinė idėja menininko galvoje negali būti laikoma produktu, nes ji negali būti plačiai vartojama, todėl ir negali būti saugoma įstatymo). Bet koks (ir intelektualinis) produktas yra rezultatas, ir jei jis platinamas bei pateikiamas vartoti, privalo pasireikšti kaip nors fiziškai, materialiai (kompaktas, kasetė, paveikslas ir t. t.). Taigi logiška, ir tarptautinė praktika tą patvirtina, kad ir intelektinė nuosavybė kaip produktas yra ginama kaip visa kita nuosavybė ("World Intellectual Property Organisation", priklausanti JTO, <http://www.wipo.org>). Biblijoje, kaip, beje, ir Lietuvos Konstitucijoje (str. 23), kalbant apie nuosavybę, kalbama ir apie jos apsaugą (žr. Berno konvenciją dėl literatūros ir meno kūrinų apsaugos). Objektui nesant nė jokia prasme nuosavybe, nėra prasmės kalbėti ir apie apsaugą. Todėl ir R. Šimašius ir mini tik sutartines naudojimo teises.

Tačiau kad ir kaip žiūrėtume, kad ir kaip siaurai suvoktume nuosavybę, vis tiek internetinėmis vagystėmis sulaužomos bent jau autorių ir vartotojų teisės. O tai yra įsakymo paklusti valstybės įstatymams sritis.

Paanalizuokime šį fenomeną šešiais aspektais. Pirmiausia būtina pasakyti, kad įvairiausios senatestamentinės apsaugos teisės yra konkrečios *meilės įsakymo* (Kun 19, 18) formos. O šis įsakymas, greta įsakymo mylėti Dievą, yra vienas svarbiausių Senajame Testamente (žr. Mt 19, 19)! Tad vagiant internete, laužomas meilės įsakymas ir yra piktadarystė artimui. Pakenkiama, padaroma skriauda konkretiems asmenims, pažeidžiami jų interesai ir teisės. Apie šio įsakymo laužymą ir kenkimą artimui kalba ir M. Lutheris savo "Didžiam Katedrėje". Jis įspėja, kad įsakymas "nebūtų suprantamas per siaurai", o "būtų išplėstas tiek plačiai, kiek mes turime reikalų su artimu". Toliau jis prideda:

"Mat vogti reiškia ne ką kita, kaip neteisėtai pasisavinti kito turta, trumpai tariant, visokeriopą naudą, *įstūmus į nuostolį artimą* įvairiuose reikaluose ir sandėriuose... Mat vogti reiškia ne tik ištuštinti skrynias ir kišenes, bet ir lupikauti turguje, visose krautuvėse ir kioskuose, vyno ir alaus rūsiuose, dirbtuvėse, trumpai tariant, visur, kur prekiaujama, už darbą arba prekę imami ir mokami pinigai".

Problema, kad kenkdami savo artimui per internetą, dažniausiai mes šito net nesuvokiame, nes tai vyksta netiesiogiai. Nes mes nematome nukentėjusiųjų. Tačiau Normanas Fraseris knygoje "The Net Commandments" kategoriškas, bet teisingas: "Turime pabandyti suvokti vieną dalyką – nėra nusikaltimo be aukos. Kas nors vis tiek užmoka. Tik dėl to, kad nematomi jų veidai ir vardai, jie nenustoja buvę aukomis."

Ištikus krizei, tarkim, muzikos industriją, nukentės konkretūs kūrėjai, ypač tie, kurių karjera dar tik prasideda. Pavyzdžiui, muzikos prodiuserių problemos didina spaudimą kūrėjams per kuo trumpesnę laiką parduoti kuo daugiau albumų. Spaudimas ir nežmoniškas tempas atima menininkams galimybę vystytis ir tobulėti.

Apskritai vartotojiškai visuomenei beveik visai nerūpi kūrėjai, menininkai ir jų problemos. Mielai klausomasi jų muzikos, tačiau visi kaip vienas laikomi ekscentriškais ir nežmoniškais turtuoliais – ką ten dar saugoti ir ginti? Gerą šitokio mąstymo pavyzdį galime rasti Andriaus Mamontovo interneto svetainėje (<http://www.andriusmamontovas.com>). Ten į vieną tokį stereotipinį klausimą Mamontovas pateikia labai puikų ir taiklų atsakymą (kalba netaisyta):

"Labai susidomejau kodėl tu reklamuoji ant kiekvieno kampo. Nusivyliau...

Capitalizmas pasiglemžia visus. Ir muzika popsas ir dar fonograma. negerai Andriukai...

Tu neisigilini į tai ka matai arba nematai to, į ka žiuri.... Ar manai kad be remeju muzikantams imanoma daryti, tai ka ir kaip jie nori daryti? Ar manai kad dabar komunizmas ir viskas vyksta nemokamai? Ar bent isivaizduoji kokia yra vieno koncerto savikaina? Kalbu ne apie toki koncerta, kur fonograma, trys mergaites ir du prozektoriai... Kalbu apie toki koncerta, kuri rengiu kiekviename mieste į kuri atvažiuoju.... Toki, kuriame yra GYVAI grojanti grupe, galingas garsas, apsvietimas ir didžiulis ekranas su viodeoprojekcijomis už musu nugaru....Ar buvai koncerte ir matei visa tai? To ekrano nuoma vienam koncertui yra keturženklis skaičius.....kaip ir aparatūros bei apsvietimo... Nekalbu apie honorarus, benzina, reklama ir viezbucius... Ar kada galvojai apie tai prieš uzduodama/s savo klausima? Be remeju bilietas į toki koncerta turetu kainuoti gerokai daugiau nei 10-12 Lt kuriuos tu sumoki... O ar muzika popsas, tai ateik ir isgirk kodėl kai kurie vyresni žmones iseina iš sales po pirmu akordu...☺".

Vagysčių tema ši Lietuvos "muzikos legenda" taip pat turi labai aiškų ir išsamų atsakymą ir, be to, paliudija, kad "Dot-Communism" nefunkcionuoja:

"Ar laikai vagimis tuos, kurie tavo solinius ir foje albumus platina internete mp3 formatu? Juk tarkim jei aš turiu ir klausau grupes mp3, tai dar visai nereishkia jei ju neturedamas pirkčiau tos grupes cd. tarkim dabar mano kolekcijoje ~3000 albumu. turbūt turečiau jaustis nusikalteliu? ;-)

Tie kurie platina yra tiesiog kenkejai nes juk ir patys negauna pinigų už tai. O tie, kurie platina ir už tai pritraukia reklamos davejus į savo puslapius yra vagys, nes naudoja kitų darbo vaisius savo pasipelnymui. Ar tu noretum, kad pvz jei butum duonos kepejas, kad kažkas slapta isibroves, imtu ka ishkepei ir tiesiog dalintu praeiviams, kurie be jokios abejones mielai imtu nemokamai. mp3 yra gerai, nes tai patogus budas pasiklausti muzikos, kurios negroja radijas ir issirinkus kas tau patiko nusipirkti albuma. Kaip kad tu pvz kepdamas duona, reklamos sumetimais pavaisintum PATS praeivius nemokamai, kad jie paragave ir ivertine ateitu pas tave nusipirkti bandeliu pusryciams....☺ Nes juk ne tik gyventi tau reiketu, bet ir padengti gamybos islaidas.....ar manai kad su muzika kitaip?"

Internetas – prekybos centras be kasų. Bet kiekvienas gerai supranta, kad realiame gyvenime tokie dalykai nefunkcionuotų. Dėl to vagystės internete yra labai savotiškos ir pavojingos ta prasme, kad tikrovės atžvilgiu jos išugdo tam tikrą trumparegystę. Atpratina pastebėti, kad realiame gyvenime beveik nieko nėra nemokamai. Tokiems trumparegiams Mamontovas atkerta:

"Is kur man parsisiusti nemokamai "Foje" mp3?"

Jei tik zinociau, tai ir pats parsisiusciau. Beje, gal zinai kur nemokamai galima gyventi?"

Nuolatinių vagysčių internete padarinys – *tinginystė*. Priprantama, kad užsimanius tam tikro produkto, nereikia nei dirbti, nei vargti, nei taupyti. Tradicinis ryšys tarp kokybiškos prekės ir ją atitinkančios kainos, kuriai sumokėti reikia pastangų ir darbo, tiesiog išgaruoja, dingsta. Kompiuteriai ir internetas mus jau ir taip prie kėdžių prilipina, sukeldami judėjimo stoką ir viršsvorį. O vogimas tingumą tik dar labiau sustiprina. Naujasis Testamentas sako, kad vogimo priešybė nėra tik nevogimas. Su vogimu koja kojon žengia tinginystė: "Kas vogdavo, tegu nebevagia, bet imasi triūso, dirbdamas savo rankomis gerą darbą, kad turėtų iš ko padėti stokojančiam" (Ef 4, 28). Taigi nieko nuostabaus, kad viena referatų svetainė taip ir vadinasi: tingiu.lt. Jos įžanginio prisistatymo naivumui, begėdiškumui ir cinizmui (o galt manote, kad tai meilė?) tiesiog nėra lygių:

"Sveiki atvykę! Ši svetainė skirta studentams ir moksleiviams, kurie nori palengvinti savo mokslo našta. Tiems, kas nori turėti daugiau laiko pramogoms, o ne darbų rašymui. Tikimės ši svetainė taps puikiu mokslo pagalbininku".

Taigi Valdo Adamkaus laukia dar didelis darbas...

Antrasis klausimas Mamontovui iškelia dar vieną problemą: *godumo*. Dėl Dievo meilės, paaiškinkite man, kam žmogui reikia 3000 kompaktinių plokštelių??? Man gyvenimo neužtektų šitiek perklaudyti, jau nekalbant apie galimybę pasimėgauti ta muzika. Kam man tą pačią sekundę namuose reikalingas ką tik pasirodęs, pats naujausias filmas, ir ne vienas, o krūvom??? Juk vis tiek vienu metu galiu žiūrėti tik vieną? Kam man iš karto kompiuteryje pačios naujausios, turbobeprotiška greitos programos??? Ar aš koks programuotojas, dizaineris, ar kitaip mirtinai be to neapsieinantis? Aš manau, kad viena iš rimčiausių internetinių vagysčių keliamų problemų – godumas. Daugiau, daugiau, dar daugiau – juk gauti taip paprasta! O klausimas "kam to reikia?" nustumiamas vis toliau, toliau ir toliau. Žinoma, ne kiekvienas, nusikopijavęs kad ir kelis filmus, yra goduolis. Tačiau tikrai kiekvienas turėtų būti labai budrus. Naujasis Testamentas neatsitiktinai perspėja dėl godumo (Lk 12, 15; Rom 1, 29; Ef 5, 3), jį griežtai pavadindamas stabmeldyste (Kol 3, 5) ir skatina saiką bei pasitenkinimą turimais dalykais (Mt 6, 19–34; 1 Tim 6, 6–10; Hbr 13, 5). Senasis Testamentas turi keletą ypač vaizdingų eilučių, kurias būtų visai ne pro šalį išsiversti į internetinę kalbą:

"Siurbėlė turi dvi dukteris: 'Duok!' ir 'Duok!' Tos trys niekada nėra sočios, o 'Gana!' niekada nesako keturi: Šeolas, bevaisės įščios, nuolat vandens trokštanti žemė ir ugnis, niekada nesakanti: 'Gana'" (Pat 30,15–16).

Godumui patenkinti modernusis internetas atvėrė visiškai naujas erdves. Prieš dvidešimt metų, kaip ir daugelis mano kartos atstovų, turėjau persirašęs vieną kitą plokštelę į savo kasetes (nors asmeniniam naudojimui buvo ir yra leidžiama daryti tik dvi vienos plokštelės kopijas). Bet, palyginus su šiandiena, tuometinės galimybės buvo tiesiog juokingos. Kas nors vis vien turėdavo pirkti norimą plokštelę, ir tokiu būdu jokių didelių kolekcijų nesurinksi. Be to, originalą buvo verčiau pirkti ir dėl kokybės bei, žinoma, dėl prestižo. Dabartinis internetas kai kuriuos klausimus išsprendė: bent jau siūlomos muzikos kokybė puiki (tik kol kas ne filmų!). Bet prie viso to sukūrė ir naują fenomeną – pseudoporeikį. Jis stimuliuojamas daugybe labai patrauklių dirbtinių žodžių ir sąvokų: "new", "next-generation", "leading-edge", "state-of-the-art", "upgrade", "enhanced functionality", "improved communications", "portable", "wireless", "miniature"... Ir jei net ne visus šiuos, žinoma, angliškų žodžius suprantame, vis vien susigundome tokiais marketingo "abrakadabrais" ir nors akimirka pasijuntame priklausą IT elitui.

Šiaip būtinybė vogti kyla tik išimtinai retais atvejais (nežmoniškose situacijose, pvz., prievartos atveju (dėl savo

teisių nežinojimo dizaino studentai verčiami dirbti su nepaprastai brangiomis programomis, todėl jas vagia iš interneto). Bet dažniausiai gyvenime to daryti tiesiog *nėra reikalo*. Ypač šiais laikais, kai tokia plati pasiūlos bei kainų paletė, daiktą galima įsigyti ir normaliu būdu. Kompiuterių programos jau nėra brangios, norintys "Windows XP" gali nusipirkti už 300 Lt. Bet ne visiems tokių programų reikia, kai kuriems pakanka nemokamų programų arba "Linux". Kursiniam darbui parašyti juk nereikalingas "MS Office" ar skelbimui sumaketuoti naujausias "CorelDraw"?! Filmus galima visai nebrangiai išsinuomoti arba legaliai įsirašyti rodomus per TV. Su muzika kiek sunkiau. Kol kas tik Amerikoje galima legaliai iš interneto kopijuoti (iš "Apple's musicstore iTunes" po 99 ct už vienetą; neseniai Vakarų rinkoje pasirodė ir RTL, AOL, MTV, "Tiscali" ir netgi "Coca-Cola" bei "Wal-Mart" pasiūlymai). Be to, pramoginės bei kompiuterinės produkcijos kainos nuolat krenta, o atlyginimai kyla. Galingam kompiuteriui su gražiu monitoriumi jau daug kam pinigų užtenka, tai negi ims ir neužteks kai kam daugiau. Kodėl išsimokėtinai nenusipirkus ir geros legalios programos?

Tad jei tiesa tokia, kyla klausimas, kodėl tiek daug krikščionių ją ignoruoja? Kodėl tiek daug tikinčių žmonių vagia internete? Jeigu tai yra vagystė, savo artimo nemeilė, jeigu iškraipo tikrovę ir gundo į tinginystę bei godumą, pagaliau net nėra būtina, tai kodėl ir krikščionys čia plaukia pasroviui? (Be abejo, ne visi taip elgiasi, bet tikrai per daug, kad būtų galim nuleisti nemačiomis.) Kai tik užgriūna tokie klausimai, krikščionis, ypač evangelikas, tuoj pat šaukiasi pagalbininką – savo *sąžinę*. O ji išdresiruota puikiai, kaip papūga, retai kada pasakys tą, ką nereikia: dėl atlyginimų vokelyje, m-m-m, nelabai, bet kitaip neišeina. Nelegalus darbas irgi nieko baisaus. Nusirašinėjimas, rašto darbų pirkimas – argi čia apgaulė! Didelis greičio viršijimas – pavojingas, bet jei reikia... O dėl intelektualinės nuosavybės tai niekas nežino, kas ji tokia yra. Muzikos, filmų kopijavimas internete turi bene daugiausiai pateisinamų priežasčių. Mes jau taip puikiai išmokome sutarti su savo sąžine, kad kaltę jaučiame nuolat vis dėl mažiau ir mažiau dalykų. "Mūsų jau ima nejudinti nei mokesčių nemokėjimas, nei nelegaliai kopijuojama muzika", – teigia Davidas Callahanas savo knygoje "The Cheating Culture".

Priimdami etinius–moralinius sprendimus, nemažai krikščionių, užuot ėję nelengvą biblinio apreiškimo kelią ir ieškoję šiandieninio Dievo įsakymo pritaikymo, renkasi patogesnę apylanką: galima viskas, ko nedraudžia sąžinė. Arba dar krikščioniškesnis variantas: Šventoji Dvasia man praneš, jei kas ne taip. Iš tiesų sąžinės balsas yra ne pats blogiausias patarėjas. Tik klausimas, koks tas balsas? Kaip ir pagal ką jis išlavintas, į ką orientuotas, kokia jo esmė? Visi žinome, kad net baisiausi dalykai kartais padaromi visai "švaria sąžine". O po 50 sovietinės moralės bei etikos destrukcijos metų kažin ar galima iš sąžinės tikėtis maksimalaus švarumo. (Apie mūsų sovietinį paveldą, vogimo tradicijas, solidarumo stoką, atsakomybę, pilietiškumą bei neįvykusią desovietizciją puikūs A. Peškaičio straipsnis "Piliečių forumas kaip nauja pradžia", <http://www.bernardinai.lt>).

Minėtoji 'apylanka' labiausiai pagundanti yra evangelikams, nes jie neturi tokios piramidės autoritetų kaip katalikai. Bet pavyzdį galėtume paimti iš Lutherio, kuris būdamas paprastas vienuolis, pasipriešino Romos įsakymams ir būtent tai padarė remdamasis savo sąžine. Bet įdėmiau įsiklausykim į jo įžymųjį sakinį, išartą 1521 Wormso susirinkime:

"Paklūstu Šventajam Raštui, kurį citavau. Mano sąžinė yra Dievo žodžio belaisvė. Nesaugu ir pavojinga veikti prieš savo sąžinę". Taigi sąžinė yra Dievo žodžio belaisvė! Lutherio logika paprasta: tam tikras išvadas jis darė išstudijavęs Bibliją (pvz., kad tuometinė atlaidų praktika klaidinga ir kad popiežiai bei susirinkimai gali klysti), pakluso Biblijos autoritetui ir jam palenkė savo sąžinę. Tad aukščiausias autoritetas yra Dievo žodis, pagal jį turi būti suformuota mūsų sąžinė, pagal jį turi skambėti ir mūsų sąžinės balsas. Kurtas Henningas rašo:

"Vien Šventasis Raštas turi grįsti ir reguliuoti visą krikščionio veikimą ir kalbėjimą... Besivadovaujantis savo sąžine turi galėti įrodyti, kad jis sąžinę "išlavino" Dievo žodžio mokykloje... Tarp krikščionių neturėtų būti toleruojamas pasakymas, kad Biblijos mokymas sau, o mano sąžinė sau. Ji taip liepia ir aš jos klausau...".

Tad ką gi daryti? Į klausimą norėčiau atsakyti penkiais punktais. Anarchijai internete apriboti, be jokios abejonės, reikalingos ir būtinos *naujos platinimo sistemos ir naudojimosi taisyklės* (kaip "Apple"). Privalo būti sudarytos normalios galimybės legaliam įvairių failų kopijavimui. Be abejo, tai ne mūsų atsakomybė, bet mes galime pasistengti paieškoti legalių kelių. Pasižiūrėti, kas jau yra sukurta. Visų legalių būdų ir kelių sėkmė priklauso nuo kuo ankstesnio bei kuo didesnio mūsų susidomėjimo, priėmimo ir palaikymo. Kitaip tariant, nuo mūsų pasirengimo mokėti pinigus, kad ir nedaug.

Antra, mums reikia *gerų pavyzdžių*. D. Callahanas pabrėžia, kad norint išvengti "cheating culture", reikalinga labai griežta 'viršūnių' kontrolė. Trūksta teigiamų pavyzdžių politikoje, valstybės valdžioje, administracijoje. Eiliniam piliečiui turi būti pavyzdingai demonstruojama pagarba įstatymams, sąžiningumas, darbštumas ir saikingumas. Kad mūsų valstybėje ne viskas jau taip labai blogai, kaip manoma, matome iš Pakso skandalo sukeltų 'apsivalymų' bumo bei moralinių kriterijų vertės padidėjimo. Tačiau darbo dar daug. Valdiškose įstaigose vis dar randama daugiau piratinių kompiuterio programų negu privačiose firmose. Kodėl? Kodėl teigiamo pavyzdžio negalėtų parodyti universitetai? Juk jie smarkiai įtakoja jaunosios kartos mąstymą ir elgseną. Tačiau tikrovė yra tokia, kad būtent prieš Pasaulinę intelektinės nuosavybės dieną, balandžio 26, ŠU atidarė parodą "Life with CorelDraw". Būtų visai įdomu sužinoti, kiek šių programų, kainuojančių 1800,54Lt (tai bent naujausios 12 versijos kaina; <http://www.sonex.lt>) yra įsigijęs pats universitetas bei jo studentai?..

Bet dar daugiau rūpesčio kelia tikinčiųjų bendruomenės, kur konformistiškai mąstantys broliai ir seserys nesuvokia, kodėl vardan teisės ir moralės verta aukoti savo "krikščionišką sąžinės laisvę". Vis dėlto geriausi pavyzdžiai turėtų rasti būtent tarp krikščionių. Čia ir pastoriai turėtų rodyti gerą pavyzdį ir atprasti vogti filmus iš interneto (net jei tai ir "Kristaus Kančia"!)) bei be jokio reikalo instaliuoti pavogtus "CorelDraw". Taigi lauk visą piratinę ir pasivogtą produkciją iš krikščioniškų renginių ir suėjimų bei lauk piratines programas iš mūsų kompiuterių!

Trečia, kasdieniniame gyvenime mums būtinai reikalingos *aiškios ribos*. Todėl siūlytina visiškai nesilankyti tam tikrose svetainėse, nedaryti jokių neleistinų kopijų ir boikotuoti pilną nelegalių filmų ir programų bendrabučio serverį – it's as simple as that. Neturėdami tvirtų vidinių nuostatų, kaipgi atsilaikysime pagundoms, kai, pavyzdžiui, perkant kompiuterį, pasiūloma: "Už 30 Lt, jei norite, galime įdėti ir "Windows 2000". Viskas tvarkoj, kodas nulaužtas...?"

Ketvirta, turėtume išmokti *gerai išnaudoti* tai, ką jau esame (legaliai) įsigiję. Tikrai yra pakankamai legalių filmų, kuriuos verta pažiūrėti, apie kuriuos verta mąstyti ir diskutuoti. Kompiuterių programos, net ir senos, turi tiek visokių galimybių, kad daugumai iš mūsų jų su kaupu pakaktų. Ir dar vienas svarbus patarimas: interneto vartojimą riboti, ir geromis svetainėmis kaip ši apsiriboti.

Ir penkta, svarbu nuolatinis mūsų *sąžinės formavimas*. Todėl šiais laikais neišvengiamai reikalingas Johno Stotto pasiūlytas "dvigubas klausymasis": klausymasis autoritetingojo Dievo žodžio ir klausymasis, kas dedasi pasaulyje, aplink mus. Jei klausomės tik Dievo žodžio ir nesiklausome kitos pusės, tai mūsų išvados tėra tik grynai religinės, atitrūkusios nuo gyvenimo ir aktualių, svarbių kasdienybės iššūkių (žr. straipsnį "Klausytis Dievo, klausytis pasaulio" su ištraukomis iš Johno Stotto knygos "The Contemporary Cristian", "Prizmė" 2000/4).

Sapere aude – drįsk būti protingas (arba išmintingas)! Šūkis, kurį rašosi universitetai ir mokslo įstaigos ant savo vėliavų. I. Kantas šiuos žodžius išvertė savaip: "Turėk drąsos naudotis savoju protu". Nes gebėjimas pasinaudoti savo protu ir priimti savarankiškus bei išmintingus sprendimus – argi tai ne viena svarbiausių dorybių šiais interneto ir informacijos lavinos bei etinių vertybių sumaišties laikais? Nenorint būti nuneštam srovės, reikia drąsos. Sapere aude nėra vien Švietimo laikų (Kantas) "rinkimų lozungas", bet ir naudingas moto šiandien mums visiems.

Priedas:

10 interneto įsakymų (pagal. N. Fraser, "The Net Commandments")

1. Virtualioje erdvėje pirmą vietą skirk Dievui
2. Nepaversk technologijų savo stabais
3. Virtualioje erdvėje nekalbėk nieko, iškreipiančio Dievą ir Evangeliją
4. Kompiuterio naudojime neišsiugdyk žalingų įpročių, nusistatyk ir laikykis "off-line" laiko
5. Nenaudok naujų technologijų išmanymo vyresnių žmonių pažeminimui
6. Virtualioje erdvėje nesielk neatsakingai kitų atžvilgiu ir nežaisk su žiaurumais
7. Internete venk pornografijos, iškrypėliškų dalykų ir netinkamų kontaktų
8. Internete nevok pinigų, informacijos, nepažeisk programų bei kitos internetinės produkcijos autorių teisių
9. Nieko neapšmeižk
10. Įsigydamas kompiuterį ar programą, orientuokis į savo poreikius

<http://www.lksb.lt/straipsniai/straipsnis-161.htm>